

РОЗМОВНО-МАРГІНАЛЬНА ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ ОПРАЦЮВАННЯ_____

У статті розглядається лексика, яка перебуває на маргінесі української літературної мови. Це слова, запозичені з інших мов — російської, польської, німецької, англійської, а також окремі найпоширеніші регіоналізми, які не входять в офіційний український лексикон. Автор статті пропонує зібрати таку лексику в спеціальний словник, який був би хорошим посібником для всіх, хто дбає про чистоту мови. У статті подані фрагменти такого словника.

Ключові слова: лексика, лексична норма, росізм, германізм, полонізм, американізм, регіоналізм, український офіційний лексикон.

Україна здавна була на перехресті доріг завойовників, цілі століття не мала своєї державності, а отже, й не могла розвивати свою культуру та національну літературну мову. Українська мова постійно була відкритою для чужомовних впливів. Її упродовж століть принижували, переслідували, забороняли, у ній відбилися і польське, й австрійське, й румунське, і російське панування. Східна Україна після так званого «возз'єднання» перетворилася в колонію Росії, і відтоді періодично з'являються царські укази про обмеження чи прямі заборони української мови. На неї було накладено табу, яке тяжіло над нею протягом трьох з половиною століть. Галичина від 1340 р. до 1772 р. перебувала під польським пануванням і також була окутана мороком та безпросвітною темрявою. Могутня українська культура, що дивувала Європу ще за часів Галицько-Волинського князівства, поступово згасала, українська мова, яка в литовській державі була мовою двору, науки, суду, права, дипломатії, тобто була офіційною мовою держави, у часи панування Польщі хоч і не заборонялася офіційно, все ж була витіснена на задвіркі, стала мовою «хлопів», була зневажена і, за словами Йосифа Лозинського, з високого становища була вигнана під селянську стріху.

Протягом століть на території України не було держави, яка могла б захистити українську мову, підтримати її. Навпаки, її постійно намагалися асимілювати, витіснити з мовленнєвого простору. Тривалий час Україна мала колоніальний статус — за часів як Російської імперії, так і радянської, а одним з аспектів колоніалізму завжди було придушення мови поневоленого народу, витіснення її з престижних суспільних сфер, її маргіналізація і поступове розчинення в мові колонізатора. Експансія російської мови продовжується й нині. Росія відчуває, що Україна стає самостійною, тримає курс на Європу, тому все робить, щоб завадити їй у цьому. Уже вкотре розігрується мовна карта, ставиться питання про надання російській мові статусу офіційної.

Постійна присутність чужої мови, яка має пріоритет у державі, переважає у пресі, в державних установах, насильне нав'язування цієї мови не минає для мови корінного народу безслідно. Мова вбирає в себе чи мимовільно, чи й з приму-

су чужомовні елементи, і це відчутно як на лексичному, так і на фонетичному, словотвірному та граматичному рівнях.

Усе це яскраво простежується в сучасному мовленні українців. У сучасній українській розмовній мові зустрічається значна кількість ненормованих росізмів, германізмів, полонізмів, американізмів, різноманітних регіональних, діалектних слів та форм. Можна припускати, що жодна із слов'янських мов (можливо, крім білоруської) не вражена такою значною мірою чужомовними елементами, як українська. Отже, незаперечним є факт, що в Україні, як, напевно, в кожному суспільстві, співіснують дві мови — загальнонаціональна літературна мова з єдиними на всій території держави загальними нормами, яку можна умовно назвати «мова-L», і мова розмовна, яка в різних регіонах чи різних мовних середовищах має свої особливості, свою специфічну лексику. Таку мову назвемо «мова-R». Лексика (та значною мірою і фразеологія) «мови-R» перебуває на маргінесі «мови-L», тобто є ненормованою, «неузаконеною» офіційно.

Можна б ігнорувати цю лексику, закрити на неї очі і покласти на редакторів, які мали б бути охоронцями чистоти мови. Але тепер в Україні видається багато книжок без належного (а часто й ніякого) редагування, та й самі редактори не завжди достатньо кваліфіковані, не завжди звіряють написане з нормативними академічними словниками української мови. Тому видається доцільним видати словник розмовно-маргінальної лексики (а також і найпоширеніших фразем), яка стоїть поза нормами української літературної мови. Це був би словник лексем і фразем, які не слід уживати, яких треба уникати в усному та писемному мовленні. Такий словник був би корисним не лише для редакторів, а й для широкого кола україномовних громадян, у ньому можна було б знайти те, як не треба писати чи говорити. Біля кожного заголовного слова словникової статті буде вказівка щодо його походження, наприклад, *рос.* (росізм), *пол.* (полонізм), *нім.* (германізм), *рум.* (румунізм), *америк.* (американізм), *діал.* (діалектизм). У правій колонці статті буде запропонований український літературний варіант (чи варіанти) ненормативного слова чи виразу. Словник не подаватиме вузькодіалектних слів і виразів, що властиві лише певній говірці, оскільки це була б надто громіздка праця, незручна для користування й нереальна з погляду її створення; він охоплюватиме лише загальноновживану розмовну лексику, що має поширення на більшій території. Подібні словники можна б створювати за регіонами.

Найбільше в українській мові (у мові-R) є, звичайно, ненормативних росізмів (цей термін ми запропонували ще 1993 р. і вважаємо, що він має право на функціонування, пор.: *україн-ський* — *україн-ізм*, *болгар-ський* — *болгар-ізм*, *герман-ський* — *герман-ізм*, *росій-ський* — [*росій-ізм*] — *росізм*; термін *русизм* є в принципі неправильним, оскільки його можна розглядати як похідний від *Русь*, *руська мова*, що означає те саме, що й українська.

За нашими спостереженнями і приблизними підрахунками, у мовленні звичайного українця навіть із середньою освітою зустрічається понад тисячу таких ненормативних російських слів¹.

Розмовна мова українців, залежно від того, де вони проживають, звичайно, має істотні відмінності. У мовленні мешканців східних та південних регіонів України більше росізмів, ніж у мешканців західних областей, що підтверджують

¹ Зібрані «польовим» методом, тобто записані від мовців, росізми були укладені в спеціальний словник (див.: *Лесюк М.* Доля моєї мови.— Івано-Франківськ, 2004.— С. 214–251). Раніше цей словник було надруковано в часописі «Дивослово» (1994.— № 5–6.— С. 15–23), а також окремою брошурою.

численні магнітофонні записи зі Слобожанщини (Харківщина, Луганщина), які є в нашому розпорядженні. Однак і в мовленні «західняків» їх досить багато. Ця лексика, на жаль, міцно ввійшла в лексикон мовців, тому рідко можна зустріти людину, яка не вживає росіізмів. Тут, правда, усе залежить від освіченості індивіда, від його ставлення до своєї мови. Найбільше їх уживає, як не дивно, урбанізоване селянство, яке вважає мало чи не престижним розмовляти мовою, густо замішаною на суржикі. Це своєрідна бравада: я, мовляв, уже не селюк, отже й мова моя відрізняється від сільської говірки.

Така велика кількість російських слів увійшла в мовлення галичан, звичайно, в останні десятиліття внаслідок активного впровадження російської мови в усі сфери суспільного життя. Але проникнення росіізмів у Галичину почалося ще в XIX ст. завдяки активній діяльності москвофілів, які всіляко пропагували російську мову, пропонували використовувати її як мову літератури. Зусилля москвофілів мали великий успіх, бо так зване «язичіє», культивоване ними, відбилося навіть у мові ранніх творів видатного майстра українського художнього слова Івана Франка. Особливо це видно в повісті «Петрії і Довбушуки», в якій ужито слова: *безсознательно, борба, більшенство, впрочім, взносячись, вздохнувши, всегда, віроятно, внутрєнній, воздух, возможно, воображенє, воспиталище, востхнув, вопрос, во всіх, валячийся, вокруг, двіженіє, дружеский, если, желати, женицина, загадочний, зв'язь, занімательний, звиданнє (побачення), ісключно, крепкий, княжєство, кромі, которий, комнатка, ковер, колебав, лично, любєзної матері, небосклон, неприятний, навсегда, непреодолимий, недовірчивість, неслиханий, оп'ять, обвиняти, одличати, опасность, обдарений, озарєний, отчаянний, писатель, постоянно, приятний, поняти, противорічити, побіда, привлекаючий, пєстрих цвітів, присутствующий, проникаючий, розличними, різнообразні, случайно, союзник, свідущий, сознательно, сейчас, сверкаючи, самоудовольство, скрипляюще, собственний, случай, склонний, стих, сумерк, солєнечний, соглашатися, упрямий, уступчивість, услужливість, ужасний, хотя, хижина, часть, чувство* та ін. Пізніше І. Франко не вживав подібних слів і навіть сам критикував колег по перу за надмірне використання російської та старослов'янської лексики.

Подібна лексика була «узаконена» «Малоруско-німецьким словарем» Є. Желехівського, у якому за досить приблизними підрахунками налічується близько 12,7 відсотка росіізмів та старослов'янізмів (понад 800 слів), наприклад: *багровий, беззащитний, безсмыслиця, безоблачний, безоружити, безспорно, безпредільний, безсонниця, безусловний, безчувственный, бисер, битком, битовий, благодарний, бодрий, ботва, брезгати, букашка, вдоволь, вдохновене, в-прочім, вред, временне, время, вронити, глотати, глибокомисленний, глибокочувствительний, год, голодуха, гололедиця, господство, внутрєнний, воспитание, воспитатель, воспрянути, восток, восторг, восторгати, восторжєствовати, восточний, восхитити, восход, воцаритися, женицина, жєстокий, жєзненний, жрати, затилок* тощо. Зауважимо, однак, що цей словник не мав характеру кодифікаційної праці, він фіксував усю ту лексику, що вживалася у творах письменників Галичини, а між ними, як уже відзначалося, було й немало налаштованих на москвофільський лад. Багато росіізмів та старослов'янізмів використовувалося в галицькій українській пресі, хоч так само там було чимало німецьких та польських слів².

² Лесюк М. Лексика перших українських часописів у Галичині // Україна. Тексти, контексти : Книга на пошану професора Стефана Козака з нагоди його 70-ліття.— Warszawa, 2007.— S. 177–189.

Отже, у пропонованому словнику наводяться росіїзми різних рівнів — лексичні (*ад, бабочка, бутилка, брезгувати, видворити, внушати* та ін.), фонетичні (*актьор, карніз, блеф, магазин*), морфологічні (*бабушка, замітити, гардеробиця, украшати*), граматичні (*не дай Бог, перепись, подпись, мама* (у звертанні), *вечором, по місцям*), акцентуаційні (*нбвий, одінадцять, український*), кальки типу *міроприємство, слідуючий* тощо.

Поряд з окремими лексемами у словнику наводитимуться й деякі сталі та вільні словосполучення, що побутують в українському мовленні як ненормативні вирази (*а іменно, битком набито, так сказати* і под.).

Наведемо фрагмент пропонованого словника:

бистротечний — скороминучий, швидкоплинний
бетонірувати — бетонувати
бетоноукладчик — бетоноукладач
бетонщик — бетонник, бетоняр, бетонувальник
битком у спол. **битком набито** — повнісінько, повно-повнісінько, напхком набито
бібліотекарша — бібліотекарка
бідняга — бідолага, бідак, неборак, сердега
білет — квиток (вхідний, проїзний), але: **білет екзаменаційний**
білийо — білізна
бішений — 1) скажений; 2) переносно — шалений, лютий
бішенство — 1) сказ; 2) шаленство, шал, лють
благожелатель — доброзичливець
благоустроєний — упорядкований, упоряджений
бледний — блідий
блеф — блеф
близорукий — короткозорий
близорукість — короткозорість
блін — млинець
блюдо — 1) страва; 2) таріль (про посуд)
бодрий — бадьорий
бойкий — жвавий, моторний, спритний

бокал — келих
болван — дурень, бовдур, лобуряка, йолоп, телепень
болільщик — уболівальник
боліти¹ — хворіти, слабувати
боліти² — уболівати (за кого-, що-небудь)
болтати — базікати, молоти, теревенити, бовкати
болтун — базіка, балакун, базікало, бовкало, торохтій, торохало, талалай
больниця — лікарня
брак¹ — шлюб, одруження
брак² — зіпсована продукція, брак
брезгувати — гидувати, бридитися
бритий — голений
бритися — голитися
брюки — штани
бувший — колишній
будущий — майбутній, прийдешній, наступний
булавка — шпилька
булка у спол. **булка хліба** — хлібина
бумага — папір
бумажний — паперовий
бумажник — гаманець
бурний — 1) з бурями — буряний, буремний, бурхливий; 2) небувалої сили — несамовитий, шалений
буси — намисто
бутилка — пляшка
бутон — пуп'янок

Тут було б доречно згадати статтю в «Літературній Україні» «“Розстріляні” слова»³, у якій автор звинувачує «учених-професорів» у надмірному пуризмі, що вони, мовляв, повикидали з мови питомі українські слова, вважають їх русизмами, суржиком і т.п. Він пише, що «навіть у селах молодь сьогодні стала соромитися говорити українською, бо вимовивши слово “поняв” чи “нада”, одразу ж буде звинувачена у суржикізації і осміяна професорами-мовниками». Він вважає, що це і є причиною відмирання живої ужиткової української мови і заміни її московським діалектом. І хоч казенна, офіційна, книжно-літературна мова, за його визначенням, ще, мовляв, існує, та вік її недовгий. Автор пропонує не відмовлятися від слів *родители, врем'я, нада* (Мені *нада* сходити до лавки), *поняв, криша, доказувати, пожар, город* (місто), *красити* (фарбувати), *тоска, цеп* (ціп) тощо. З тону статті та окремих висловів можна зрозуміти, що В. Трубай більше схиляється до російської мови, ніж, наприклад, до української мови га-

³ Трубай В. «Розстріляні» слова // Літ. Україна.— 2007.— 5 квіт.— С. 8.

личан («Ми заходжуємося видумувати якийсь “дрототяг” замість “ліфта”, “етер” замість “ефіру”, “слоїк” замість “банки”, “пилосмок” замість “пилососа”... аби лише воно не було схоже на російське... Та Господь із ним, ніхто ж не заперечує, хай би були і “слоїки” з “гелікоптерами”, але ж дайте жити і “банці” з “вертольотом”. Так ні — “русизми” — знищити! І це як пошесть якась, як мода»). Автор критикує С. Караванського, який пропонує у слові *подушка* наголос ставити на першому складі, тобто на *о*, оскільки так вимовляють на Полтавщині. Додамо, що так вимовляють в усій Галичині, а не тільки на Полтавщині, і етимологія слова виводиться не від сполучення *под ушко* (хоч дехто так вважає), а від *пра-слов'янського дух* (пор. п. *duchna* — «велика подушка», ч. *duchna* — «перина» схв. *духъа* — «т. с.»)⁴. Мабуть, перину ніхто не кладе «под ушко».

В. Трубай пропонує вживати лексему *родитель* із старослов'янським суфіксом *-тель*, у той час як у Галичині широко побутує слово з українським суфіксом *-ич* — *родич*, *родичі* (у значенні «батько й мати»), старослов'янським *врем'я* замість «година», «час». У Галичині вживається слово *верем'я* в значенні «погода», тому спільнокореневий старослов'янським був би зовсім зайвим. Автор пише, що слово «нада» та деякі інші «викликають у наших редакторів та учених мовознавців буквально лихоманку, тіпаницю, червоний висип по всьому тілу. І як же ж вони тільки не обзивають ті бідні слова — і покручами, і суржилом, і мовним сміттям, і найголовнішим звинуваченням — русизмом, калькою з російської...» Він пов'язує це «нада» зі словами *принада*, *принадити*. Чому принадлива дівчина? «Бо вона мені нада!», — відповідає він на своє питання. Чомусь Трубай хотів би, щоб в українській мові був іменник *цеп*, бо є, мовляв, *оцепеніти*. Але тут він явно сплутав з російською мовою, бо в українській мові немає ні *цеп* ні *оцепеніти*, а є *ціп* та *оціпеніти*. У східних говірках, правда, є слово *цеп*, але в значенні «ланцюг». Проте В. Трубай має рацію, коли вимагає, щоб українці «замість оборонної, пасивної мовної політики зайняли агресивну, замість вічного оплакування... перейшли нарешті у наступ і забрали рідні, ключові слова, які подарували іншим мовам». Якщо заглянути в етимологічні словники української мови, пише він, то складається таке «враження, ніби ми наймолодша нація в світі, майже усі слова, якими користуємося, виявляється, запозичені нами якщо не в Росії, то в Франції, якщо не в Німеччині, то в Польщі. Коли ми й надалі будемо смиренно віддавати усі мовні перлини росіянам чи ще комусь іншому, то скоро залишаться українці зі своєю мовою, як з обпатраною куркою».

Так, українська мова входить до слов'янської групи, і більшість слів у її лексичному складі має спільні корені зі словами інших слов'янських мов. Тому той факт, що якісь українські слова подібні до російських чи польських, ще насправді не є свідченням того, що вони російські чи польські. Наявність однакових слів зовсім не означає, що їх треба цуратися, відкидати. Доречно було б у зв'язку з цим згадати й Франкові слова, коли він у відповідь на звинувачення Чайченка (Б. Грінченка), що начебто він уживає багато польських слів, відповідав: «Викидати такі слова з нашої мови для того тільки, що у інших слов'ян є подібні, се значило би добровільно обскубувати свою мову»⁵.

Отже, тут треба знаходити розумну й доцільну середину. Не можна масово запускати в нашу мову ні росіізми, ні інші «ізми», і не біймося, що наша мова загине без якихось російських слів. Вона пройшла через численні заборони, обме-

⁴ Етимологічний словник української мови : В 7 т.— К., 2003.— Т. 4.— С. 477–478; див. також: Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : В 4 т.— М., 1971.— Т. 3.— С. 301.

⁵ Франко І. Я. Зібрання творів : У 50 т.— К., 1980.— Т. 28.— С. 173.

ження, зневажання, укази, циркуляри, постанови і не загинула, то й тепер тим більше не загине, коли вже виросло в державі україномовне покоління. І хай поки що подекуди це покоління не дуже впевнено почуватється в україномовному середовищі, згодом прийдуть знання і прийде впевненість, хай наша мова не має всеохопного функціонування, з часом воно буде, треба тільки, щоб українська держава міцно стала на ноги і перестала озиратися на схід, а вся освічена громадськість взялася дружно утверджувати й підтримувати рідну мову.

У Галичині досить звичними, крім росізмів, є також германізми, які прийшли у мовлення в часи цісарської монархії та під час Другої світової війни. Ось деякі із найчастіше вживаних:

васервага — рівень (інструмент)
ганц — зовсім, цілком
гельма (або **гальяма**) — захисна каска на голову, шолом
гендлювати — торгувати
глянц — блиск
глянцпапір — шліфувальний папір
лецтгий — як пейоратив: паскудний, останній
люзний — вільний
люстро — дзеркало
люфт — повітря (*вийти на свіжий люфт*)
майзель — зубило
підфутруватися — попоїсти
пляц — майдан, місце
рихт (нім. *das Recht* — право) — рація: *маєш рихт* — маєш рацію. (Уживається також у складі фраземи: «*Тобі шос не рихт?*» — тебе щось не влаштує, ти чимось незадоволений?)
спацир — прогулянка
трафити — потрапити, поцілити
урльоп — відпустка (увійшло через польську мову)
файний — гарний
файно — гарно

фана — прапор
фертик — кінець (*сказав — і фертик!*)
фест (фист) — сильно
фіра — підвода
фірман — іздовий, той, що править кінями
фрай — свобода (*маю фрай* — я вільний)
фурт — постійно
футро — підкладка до одягу
цильта — брезент
цурік — команда коням «назад»
швагер — брат дружини або навпаки
шфа — корабель
шлюс — кінець (*шлюс Параню* — по коханню)
шлюфка — петля для підтримування ремня
шпарувати — економити
шпиталь — лікарня
шпіхлер — комора
шпіц — носок чобота, черевика (*дати шпіца* — копнути)
штерна — медалі, ордени
штимувати — пасувати до чогось, підходити
штолі — цвяхи, якими прибивають підкову

Для галичан, які тривалий час відчували на собі польськомовний вплив, досить звичними є також полонізми або слова з інших мов, що зайшли через посередництво польської:

альярм — тривога
альярмово — швидко, терміново, раптово
бенскарт — байстрюк, безбатченко
блаватний — голубий
брондзовий — бронзовий
вакації — канікули
вар'ят — неврівноважена людина
вельон — весільне вбрання молодої
варгати — губатий
гвер — рушниця
гемба — рот (*геба* — губа. Зневажл.: *закрий гембу* — закрий рота)
дзигар — сигарета
дзигарок — годинник
імпреза — захід
кавалок — шматок, кусень
кльоцок — товстий шматок чогось (напр., дерева; кажуть і про вгодвану дитину: *добрий кльоцок*)
кобіта — жінка
кошуля — сорочка

крижі — попереk
крижувати — встановлювати пропорційні сторони прямокутника. Польське *krzyż* — хрест
ксьондз — священик
моцний — міцний
огонок — черга
олуфко — олівець
опінія — думка про когось, щось
п'єц — пічка, грубка
пательня — сковорідка
погар (пугар) — склянка
пуделко — коробка
розмаїто — різноманітно
студня — криниця
таний — дешевий
теньгий — грубий, товстий
трускавка — полуниця
цєрата (цєрєта) — гумовий чи штучний непромокальний матеріал

Російські вчені, недружно налаштовані до української мови, із сарказмом стверджували (стверджують і тепер), що «малорусская разновидность литературного языка Котляревского и Шевченко — это областной диалект», що «украинский язык есть искусственно изобретенный жаргон, пропитанный польским языком»⁶, що майже всі українські слова, яких немає в російській мові, запозичені з польської⁷. Звичайно, українська мова запозичила з польської чимало слів, частина з них унормувалася і сприймається вже давно як власне українська лексика, інша частина побутує лише в усному мовленні галичан, що ми їй показали вище у фрагменті словничка.

Бурхливим потоком вливається в українську мову, насамперед в усне мовлення, лексика на позначення реалій новітніх технологій, лексика, яка входить у нашу мову у зв'язку з глобалізацією, комп'ютеризацією тощо, так звані американізи типу *процесор, сервер, принтер, сканер, чат, чіп, нік-нейм, драйв, драйвер, файл, монітор, компакт-диск, модуль, факс*, слова з інших галузей: *дистриб'ютор, брокер, менеджер, менеджмент, ексклюзив, імідж, імплементація, консенсус, мас-медіа, олігарх, мер, офіс, саміт, спонсор, фірма, хіт-парад, хот-дог* (треба *гіт-парад, гот-дог*), *шоп, трек, шоу* та багато інших. Деякі з них засвоюються в українських відповідниках, а деякі — в англійському, інколи дещо зміненому звучанні, без інших можна було б обійтися, але вживання такої лексики стає модним. Недавно у видавництві Прикарпатського національного університету побачив світ «Англо-український комп'ютерний словник», укладений молодим викладачем Анатолієм Мицканом. Словник має 220 сторінок, 13,5 друкованих аркушів і став добрим посібником для користувачів. Добре було б, якби й лексеми з інших галузей знаходили свого українського перекладача й інтерпретатора, можливо, до багатьох із них можна дібрати надійні українські відповідники.

Науково-технічний прогрес, як бачимо, вносить у життя сучасної людини нові реалії. Номінації цих реалій необхідно адаптувати до української мови — або знайти їм адекватний український субститут, або погодитися з їх первинними, англійськими, але українізованими назвами, як це найчастіше буває. Добре, якби термінологічна комісія Інституту мовознавства НАН України ім. О. О. Потебні тримала на постійному контролі питання впровадження нової, найпоширенішої термінологічної лексики до основного словникового складу української мови.

Наступна група лексики, яка мала б увійти до пропонованого словника, це так звані регіоналізми. Не вузькодіалектні слова, а лексеми, які мають значне територіальне поширення, наприклад такі, що вживаються в різних західних говорах української мови. Так, серед дослідників Стефаникової творчості поширена думка, що розуміння його творів утруднюється через надмірну кількість лексичних діалектизмів. Тут є певна рація, бо і фонетичні і тим паче морфологічні дублети чи варіанти в його творах попри все зберігають усе-таки кореневу спільність, і спільність ця достатньо прозора, щоб її уловити. Що ж до лексичних регіоналізмів, то вони не завжди своєю внутрішньою формою і фонетичним оформленням можуть наптовхнути читача на розуміння. Тому, звичайно, є цілком виправданими словники — пояснення слів, які подаються при виданні творів письменників. Є такі пояснення слів і при виданнях новел В. Стефаніка. У першому томі академічного видання у словнику пояснено 373 слова, у виданні

⁶ Смолин М. Украинский туман должен рассеяться, и русское солнце взойдет // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола.— М., 1998.— С. 22.

⁷ Флоринский Т. Д. Малорусский язык и «українсько-руський» литературный сепаратизм // Там же.— С. 332 і далі.

1964 р. — 343, тобто на 40 слів менше. У праці І. Ковалика та І. Опцико «Художне слово Василя Стефаника» словопоказчик художніх творів письменника подає 7873 слова і понад 60 тис. слововживань. Отже, кількість слів, які, на думку упорядників творів В. Стефаника, могли б бути незрозумілими для широкого читача, становить 4,42 відсотка за виданням 1964 р. і 4,7% — за академічним виданням. Як бачимо, відсоток цих слів невисокий, але при уважному перегляді цих списків виявиться, що він значно менший.

На наш погляд, сюди введено чимало слів, які відомі найширшим колам читачів, слова, які можна зустріти в творах багатьох не тільки західноукраїнських письменників, зокрема: *бестія*, *бучок* (здрібніле від *бук*), *ватерка* (ватра), *верітка* (здрібн. від *верета*), *вінчувати*, *влязливий*, *воркотіти*, *глемедати* (жадібно їсти), *грейцар*, *гулити*, *грешино* (гречно), *гріночка*, *гудз* (вузол), *деревіти* (пор. кам'яніти), *доробало*, *дранка*, *егомость*, *запрезентувати*, *киптар*, *колія* (залізниця), *коновка*, *кошиця*, *кримінал*, *кулеша*, *ландатися*, *магістрант*, *надібати*, *настрашитися*, *оберіг*, *парох*, *писок*, *трунок*, *хороми* (сіни), *чічка*, *цезник*. В академічному виданні наведені слова *вікапаний* (викапаний), *віче*, *газда*, *газдиня*, *заки* (поки), *зробок* (про виснажену людину), *пістунка* (від пестици), *рабівник*, *солонина*, *тайстра*, *туск* (сум), *ціпко* (міцно) та деякі інші, які також широко вживаються в творах українських письменників і не утруднюють розуміння тексту. Окремої уваги заслуговує прикметник *файний*, широковживаний в англійській, німецькій, польській мовах та в усіх говірках Західної України і Буковини. Письменник Степан Пушик написав прекрасну оду цьому прикметникові (а разом і прислівникові *файно*). Тому він також міг би зайняти місце в основному українському словнику. Чи є між наведеними вище словами незрозумілі для східного читача? Немає, звичайно, і добре, що деякі з них уже введені до українських словників, черга за іншими — і тими, що є в творах і Стефаника, і Франка, і Черемшини, й інших західноукраїнських письменників.

Отже, на сьогодні нагальним є створення в наших найвищих мовознавчих інстанціях комісії, яка періодично розглядала б також розмовно-маргінальну лексику і приймала рішення щодо можливості узаконення, надання нормативного статусу тій чи іншій лексемі, що має широку географію побутування. Очевидно, варто було б зробити наші словники демократичнішими і доступнішими, не відмовляти у фіксації лексемі тільки тому, що вона, наприклад, має галицьке походження і якійсь конкретній людині не подобається. Хай розсудить узус, хай дасть оцінку громадськість. Якщо слово народилося і вживається певною частиною суспільства чи на певній території, йому треба дати право на існування, а життя покаже, чи виживе воно, чи залишиться в пасивному складі словника. І в жодному разі, не нав'язувати його і не забороняти.

Запропонований нами словник стане у пригоді всім, хто не байдужий до своєї рідної мови, хто дбає про красу і силу рідного українського слова.

(Івано-Франківськ)

M. P. LESIUK

COLLOQUIAL AND MARGINAL UKRAINIAN VOCABULARY AND ITS LEXICOGRAPHIC PROCESSING

The article deals with the vocabulary that lies at the margin of the Ukrainian literary language. It includes words borrowed from other languages – Russian, Polish, German and English as well as certain most common regionalisms that are not included into official Ukrainian lexicon. The author suggests compiling these words into a special dictionary, which would be a good manual for all those who care for language purity. The article provides fragments of such a dictionary.

Keywords: vocabulary, Lexical norm, Russianism, Germanism, Polonism, Americanism, regionalism, adequate substitute, official Ukrainian lexicon.